КОМУНАЛЬНИЙ ЗАКЛАД ЛЬВІВСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ РАДИ
«ЛЬВІВСЬКИЙ ОБЛАСНИЙ ІНСТИТУТ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ»

Кафедра суспільствознавчої освіти

Програма підвищення кваліфікації педагогічних працівників

«Формування громадянських компетентностей засобами різних предметів і курсів НУШ: професійна готовність педагога»

Програма підвищення кваліфікації розглянута і рекомендована до затвердження на засіданні кафедри суспільствознавчої освіти

(протокол № 9 від 18.09.2026 р.)

Завідувач кафедри Галина СОХАНЬ

Програма підвищення кваліфікації затверджена науково-методичною радою

(протокол № 6 від 01.10.2026 р.)

Голова науково-методичної ради Павло ХОБЗЕЙ

І. ЗАГАЛЬНІ ВІДОМОСТІ

Розробники: старша викладачка кафедри суспільствознавчої освіти Костюк Ірина Альбертівна, кандидат історичних наук; доцент кафедри суспільствознавчої освіти Танчин Ігор Зіновійович.

Напрям: удосконалення професійної здатності педагогічних працівників формувати громадянські та соціальні компетентності учнів засобами предметного та інтегрованого навчання та позаурочної діяльності у межах освітньої галузі, підвищення кваліфікації та професійний саморозвиток учителя

Розроблено на основі типової програми підвищення кваліфікації вчителів закладів загальної середньої освіти, які впроваджують новий Державний стандарт базової середньої освіти (наказ МОН України від 12.10.2022 № 904).

Термін дії програми: з 01.01.2027 р. по 31.12.2031 р.

Рецензенти:
Сохань Галина Степанівна - кандидат філологічних наук, завідувач кафедри суспільствознавчої освіти КЗ ЛОР «Львівський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти».
Чушак Христина Ярославівна - кандидат політичних наук, доцент кафедри освітньої політики КЗ ЛОР «Львівський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти».

ІІ. ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Актуальність програми зумовлена суспільними викликами, перед якими постає сучасна українська школа в умовах війни, суспільних трансформацій та кризи демократичних інституцій і цінностей у світі.

Громадянська та соціальна компетентності належать до ключових компетентностей НУШ, тому їх формування не може бути завданням лише вчителів громадянської освіти або громадянської та історичної освітньої галузі. Потенціал для розвитку громадянської компетентності мають зміст, способи організації навчальної діяльності та характер педагогічної взаємодії в усіх освітніх галузях. Водночас формування громадянської компетентності потребує від педагогів спільного понятєвого поля: розуміння сутності демократії не лише як форми політичного устрою, а як системи інституцій, цінностей і культури взаємодії; понять людської гідності, свободи, рівності, справедливості, прав людини, відповідальності, громадянської участі та громадянської ідентичності. Особливого значення набуває здатність педагога осмислювати сучасні виклики демократії, суперечності між свободою та безпекою, права людини в умовах війни, прояви дискримінації, поляризації та маніпуляції інформацією.

Тому програма спрямована на те, щоб допомогти педагогам побачити громадянську компетентність не як додатковий зміст, який необхідно включити до свого предмета, а як наскрізний результат освіти, що формується через зміст навчання, характер навчальних завдань, способи взаємодії, прийняття рішень, співпрацю та повсякденну демократичну культуру закладу освіти.

Цільова група: педагогічні працівники.

Обсяг: 15 годин

Форма навчання: очно-дистанційна.

Мета: науково-методичний супровід професійного розвитку педагогічних працівників у їх підготовці до формування громадянської та соціальної компетентностей учнів засобами різних освітніх галузей та створення демократичного освітнього середовища.

Завдання:

- поглибити знання про зміст та умови формування громадянської компетентності педагога НУШ як ключової для розвитку аналогічної компетентності учасників освітнього процесу;
- розвинути професійну здатність реалізовувати громадянську і соціальну компетентність засобами змісту та навчальної діяльності різних освітніх галузей
- вміти пояснювати особливості сучасних глобальних та українських суспільних викликів

Перелік компетентностей, що вдосконалюватимуться/набуватимуться:

Загальні компетентності:

- лідерська – здатність до прийняття ефективних рішень у професійній діяльності та відповідального ставлення до обов'язків, мотивування педагогів до досягнення спільної мет;

- соціальна – здатність до міжособистісної взаємодії, роботи в команді;
- підприємницька – здатність генерувати нові ідеї, розуміти проблемні ситуації та розв'язувати їх, виявляти ініціативність.

Перелік професійних компетентностей, що вдосконалюватимуться / набуватимуться:

- професійно-методична компетентність — здатність моделювати зміст освіти відповідно до обов'язкових результатів навчання здобувачів освіти, визначених державними стандартами освіти; здатність формувати і розвивати в здобувачів освіти ключові компетентності і наскрізні вміння, визначені державними стандартами освіти, здатність формувати ціннісні ставлення в здобувачів освіти.
- прогностична компетентність — здатність прогнозувати результати освітнього процесу
- компетентність безперервного професійного розвитку — здатність до навчання впродовж життя та здійснювати власний професійний розвиток, отримувати підтримку від колег.

Очікуванні результати:

Слухач/слухачка після опанування змісту курсу:

- пояснює сутність громадянської та соціальної компетентностей, їх місце у структурі ключових компетентностей НУШ та наскрізний характер їх формування;
- аналізує компетентнісний потенціал власної освітньої галузі, навчальних програм і навчальних матеріалів щодо формування громадянської та соціальної компетентностей учнів.

Контроль за знаннями слухачів проводиться послідовно й систематично: на практичних заняттях – індивідуальне та фронтальне опитування, виконання самостійної роботи; на лекціях – експрес-контроль, що передбачає постановку конкретних питань з теми.

Оцінювання розглядається як засіб одержання зворотної інформації про результативність підвищення кваліфікації та внесення коректив у методику роботи зі слухачами курсів. Програмою передбачено виконання різних видів робіт: вхідне опитування; комплексна самостійна робота та питання для рефлексії та самостійного опрацювання; рефлексія.

Критерії оцінювання

Результати навчання слухачів курсів оцінюються за шкалою «зараховано/не зараховано». Підставою для успішного зарахування є комплексне виконання програми КПК, зокрема активна участь на заняттях, а також виконання самостійної роботи, яка зараховується за умови виконання не менше 70% навчального матеріалу: розміщення самостійної роботи в Moodle, її відповідність завданням програми, дотриманням правил академічної доброчесності, а також її успішна презентація.

Особливості реалізації програми

Реалізація програми передбачає навчання педагогічних працівників як у дистанційному, так і в очному форматі. Навчальні заняття у синхронному режимі проводяться з використанням ZOOM, Moodle. Програмою передбачено проведення лекційних, практичних занять, виконання самостійної роботи, обмін педагогічним досвідом.

Документ, що видається за результатами підвищення кваліфікації: сертифікат видається відповідно до кількості прослуханих годин, за умови не менше 50 % від загальної кількості.

Вартість (у разі встановлення): безоплатний характер надання освітньої послуги для слухачів курсів підвищення кваліфікації за регіональним замовленням місцевих органів управління освітою, платна форма навчання згідно з кошторисом для всіх інших категорій.

3. НАВЧАЛЬНО-ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН

Назви тем	Кількість годин			
	Усього	Лекції	Практичні	Самостійна робота
Тема 1. Реєстрація учасників. Ознайомлення з програмою спецкурсу. Формування очікувань учасників.	1		1	
Тема 2. Демократія: ідеал, інституція чи культура.	3	2	1	
Тема 3. Громадянська компетентність у структурі ключових компетентностей НУШ.	4	1	2	
Тема 4. Освітнє середовище як простір формування громадянських та соціальних компетентностей.	7		4	3
Всього:	15	3	9	3

4. ЗМІСТ ПРОГРАМИ

Інтеграційно-мотиваційне заняття

Тема 1. Реєстрація учасників. Ознайомлення з програмою. Формування очікувань. (П.1)

Тема 2. Демократія: ідеал, інституція чи культура

План практичного заняття

1. Які виклики постають перед людством у XXI столітті та перед українським суспільством: наша готовність та перспективи.

План лекційного заняття

1. Криза сучасної демократії: причини і прояви. Інфляція цінностей. Громадянська ідентичність і самоідентифікація.
2. Рівність і справедливість: різні моделі їх тлумачення. Права людини в умовах війни: межі, баланс, відповідальність.

Тема 3. Громадянська компетентність у структурі ключових компетентностей НУШ

План лекційного заняття

1.Поняття громадянської та соціальної компетентності. Історія становлення громадянської освіти як педагогічне явище.
2. Вплив освіти на формування громадянської ідентичності.

План практичного заняття

1. Громадянська компетентність у різних освітніх галузях. Аналіз компетентнісного потенціалу власного предмета/курсу, навчальної програми та навчальних матеріалів.
2. Переосмислення ролі ГІО в умовах війни та кризи демократії.
3. Національно-патріотичне та громадянське виховання: точки дотику.

Тема 4. Освітнє середовище як простір формування громадянських та соціальних компетентностей

План практичного заняття

1.Громадянська компетентність та демократична культура як властивості освітнього середовища. Робота з конфліктами.
2.Антидискримінаційне освітнє середовище. Формування навичок співпраці та дії в умовах невизначеності.
3. **Самостійна робота**. Розробка інтегрованого навчального модуля (1–2 уроки)/комплекту компетентнісних навчальних завдань з формування громадянської компетентності у межах освітньої галузі.
4. Презентація результатів самостійної роботи.

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

1. Як співвідносяться поняття свободи, рівності, справедливості, людської гідності, прав людини та відповідальності? Запропонуйте навчальну ситуацію, у якій учні мають осмислити суперечність або напруження між ними.
2. Що змінює війна у розмові школи про демократію та права людини? Яких спрощень і хибних протиставлень має уникати педагог?
3. Проаналізуйте програму свого предмета/курсу. Де вже закладено потенціал для формування громадянської компетентності, навіть якщо поняття «громадянська компетентність» безпосередньо не вжито?
4. Проаналізуйте одне звичне завдання зі свого предмета. Які зміни дадуть змогу перетворити його на завдання, що поряд із предметним результатом розвиває здатність аргументувати, співпрацювати, критично оцінювати інформацію, робити відповідальний вибір або приймати рішення?
5. Чим відрізняється «навчати демократії» від «навчатися через демократію»? Які способи організації уроку створюють реальний досвід участі, відповідальності та співпраці?
6. Які характеристики освітнього середовища свідчать про його демократичність? Проаналізуйте власний клас/заклад за параметрами: гідність, недискримінація, можливість висловити позицію, участь у прийнятті рішень, відповідальність, співпраця, способи розв'язання конфліктів.
7. У чому полягають спільне й відмінне між громадянською освітою та національно-патріотичним вихованням? Як уникнути їх механічного ототожнення?

Комплексне завдання для самостійної роботи

Розробіть інтегрований навчальний модуль (1–2 уроки) або комплект із 3–5 компетентнісно орієнтованих навчальних завдань для свого предмета/курсу, спрямованих на формування громадянської компетентності учнів.

У роботі варто: визначити предметний результат навчання → визначити складник громадянської компетентності → сформулювати проблему/питання → запропонувати діяльність учнів → визначити ціннісний вимір → передбачити взаємодію/вибір/аргументацію → визначити очікуваний продукт діяльності → запропонувати спосіб зворотного зв'язку → коротко обґрунтувати, чому це завдання справді сприяє формуванню громадянської компетентності.

5.СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Законодавство України

1. Державний стандарт базової середньої освіти (затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 30 вересня 2020 р. № 898). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/898-2020-%D0%BF#n16
2. Державний стандарт початкової освіти (затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 21 лютого 2018 р. № 87 (у редакції постанови Кабінету Міністрів України від 24 липня 2019 р. № 688). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1810-2025-%D0%BF#Text
3. Про освіту: Закон України від 5 вересня 2017 року № 2145-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text
4. Про повну загальну середню освіту: Закон України від 16 січня 2020 року № 463-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text
5. Про академічну доброчесність: Закон України від 18 грудня 2025 року № 4742-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4742-20#Text
6. Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності: Закон України від 13 грудня 2022 року № 2834-IX.
URL: https://zakon.rЗагальноосвітнійada.gov.ua/laws/show/2834-20#Text

Методичні матеріали

7. Беремо участь у демократії: плани уроків з ОДГ/ОПЛ для старших класів середньої школи / Р. Голлоб, П. Крапф, В. Вайдінгер. – Пер. з англ. та адапт. Л. І. Паращенко, Ю. О. Молчанової; заг. ред. укр. версії: Н. Г. Протасова. Київ : Основа, 2016. Т. 4. 294 с.
8. Громадянська відповідальність: 80 вправ для формування громадянської та соціальної компетентностей під час вивчення різних шкільних предметів. 5–9 клас. Посібник для вчителяb / Рафальська М., Боярчук О., Герасим Н. та ін. Харків : Вид. група «Основа», 2017. 136 с.
9. Довідник безбар'єрності. URL: https://bf.in.ua/
10. Досліджуємо права дитини: Освіта для демократичного громадянства та освіта з прав людини (ОДГ/ ОПЛ): Серія уроків для 1–9 класів / Р. Голлоб, П. Крапф. – Пер. з англ. та адапт. В. В. Полторак. Київ : Основа, 2016. Т. 5. 100 с.
11. Живемо в демократії (Living Democracy). URL: https://www.living-democracy.com/uk/textbooks/volume-3/
12. Навчаємо демократії: Базові матеріали з освіти для демократичного громадянства та прав людини для вчителів / Р.Голлоб, П.Крапф, О.Олафєдоттір, В.Вайдінгер; ред. Р.Голлоб, П.Крапф, О.Олафєдоттір, В.Вайдінгер: пер.з анлг. та адапт. П.І.Паращенко. Київ : Основа, 2012. Т.1. 164 с.
13. Протидія булінгу в закладі освіти: системний підхід. Методичний посібник. / Андрєєнкова В.Л., Мельничук В.О.,Калашник О.А. Київ : ТОВ «Агентство «Україна», 2019. 132 с.
14. Степанова-Камиш А. Як навчати учнів громадянської компетентності на будь-якому уроці. URL: https://nus.org.ua/2021/01/13/yak-navchaty-uchniv-gromadyanskoyi-kompetentnosti-na-bud-yakomu-urotsi/